

IV. Aki szereti bazáját, igyekszik megismerni.

Mutassátok be hazánk tájait, ahol közösen jártunk.

— 1. csoport: Bemutatja a „Hajdúság” vándortábor nevezetességeit: népművészetét, híres pásztor-művészetét, történelmi nagyjait, a jelen értékeit. A tanulók felelevenítik a Hortobágyi Nemzeti Parkban látott érdekességeket.

— 2. csoport: A Mátra—Kékes-útvonal felejthetetlen élményeiről számol be. Felidézi a táj szépségeit, az ott dolgozó nép munkájának eredményeit. Újra élénk varázsolja a palóc nép vendég-szeretetét, a múlt emlékeit, a ma vívmányait.

— 3. csoport: Zempléni utunkról emlékezik nagy szeretettel. Élménybeszámolójában Sárospatak mellett tisztelettel beszél Széphalomról, a hegyközi kis településekről, a híres várakról (melyeket közelről is megnézhattunk), vagy a táj népművészetét hűen vállaló Hollóházáról.

— 4. csoport: Miskolc nevezetességeit mutatja be vázlatosan. Lillafüred szépségének leírása, a Herman Ottó Múzeumban szerzett élmények, a diósgyőri vár meglátogatásának felidézése kellemes perceket szereznek az osztály tanulóinak.

A beszámolók után arról beszélgetünk, ki melyik tájra menne el szívesen újra vagy először.

— Ha táborba indulnátok, s ajándékkal szeretnétek kedveskedni a pajtásoknak, mit tennétek az úticsomagba, melyekről felismernék, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkeztek? (A válaszok meghallgatása.)

— Hazánk építése, fejlesztése természetesen csak békében lehetséges. Őrizzétek legdrágább kincsünket, a békét! Énekeljük el közösen az „Őrizd a békét” kezdetű dalt!

VI. Az óra értékelése

Soron következő feladataink megbeszélése.

A következő anyag előkészítése.

ANTAL IBOLYA
Budapest

Kiscsoportok a napköziben

A napköziben és az iskolaotthonban több és szélesebb skálájú lehetőség kínálkozik a közösségalkotásra, a közösségfejlesztésre — és általa a gyermekek személyiségfejlesztésére is —, mint a tanítási órákon. Ezért a napközis nevelőmunka kiemelten fontos feladatának tartom, hogy a tanulók véletlenszerűen kialakult, illetve kialakított csoportjából — tervszerű és folyamatos irányítással — együttműködő kiscsoportokat s a helyes irányú fejlődés későbbi időszakában öntevékeny közösségeket formáljunk. Az iskoláskorra a spontán kialakuló, felbomló, majd újjászülető kortárs-csoportok, természetes társulási formák a jellemzők. Az előbbieket tudva és a közösség érdekében alkotó módon felhasználva alakítottunk hivatalosan is elismert formális kisközösségeket, kiscsoportokat tanítványaimmal 3. osztályos korukban.

Akadtak pedagógustársak, akik megkérdőjelezték a 4—7 fős kiscsoportok létének fontosságát, hasznosságát. Voltak olyanok, akik bevallottan plusz feladatnak tartották e kisközösségek működtetésének folyamatos ellátását, segítségét, irányítását, ellenőrzését és értékelését.

Nem tagadom, a kezdeti időszak nehézségeit, buktatóit és esetenkénti sikertelenségeit átélve néha magam is a kételkedőknek adtam igazat. Szerencsémre vagy szerencsétlenségemre, de szakirodalom és segédanyagok hiánya miatt józan ítéleteimre és pedagógiai ismereteimre, tudásomra hagyatkozva kellett e téma kitaposatlan ösvényein haladnom.

Biztatást és hitet adott, hogy tanítványaim három hónap elteltével egyre több alkalommal és mind jobb szinten bizonyították, érdemes e nevelési lehetőséggel mélyrehatóbban és egyre tervszerűbben foglalkozni. Velük együtt éreztük és élveztük a kiscsoportok napi sikereit a napközisélet különböző területein, vagy szomorkodtunk néha egy-egy kiscsoport adott tevékenységbeli sikertelenségén, s tanakodtunk a jobb megoldás lehetőségein.

Kétségtelen, hogy az első hónapok bőven adtak számomra plusz teendőt; első-sorban szervezési, irányítási, értékelési és önállóságra nevelési területen. Jó érzés volt azonban tapasztalni, látni és a szülőktől, tanítókollégától hallani a kiscsoportos lét előnyeiről, eredményeiről. Egyre inkább meggyőződésemmé vált, hogy e forma folyamatos léte és fejlődése lehet az egyedüli alapja a napköziscsoport közösséggé válásának. Visszatekintve az eltelt négy évre — hiszen 3. osztálytól 6. osztály végéig éltünk és dolgoztunk együtt — tudom, hogy azért maradtunk szinte változatlan összetételben együtt, mert közösség voltunk. A napközi nem kötelező, és hogy a gyerekek még a felső tagozatban sem „maradtak ki”, az elsősorban a jó közösségnek, a jó kiscsoportoknak volt tulajdonítható.

Miért fontos pedagógiai szempontból a kiscsoportok léte, milyen pluszt adhatnak az egyén fejlődése, nevelése terén? Néhány általam fontosnak tartott nevelési feladatot említenék abból a számtalanból, mely a kiscsoportokban és a kiscsoportokkal megoldható.

1. A gyermekek a napköziben csoportokban élnek; a csoporttagok között kapcsolatok alakulnak ki; a csoportban események, tevékenységek zajlanak; a csoport állandó változásban él, belső dinamikája van.

Ha az előbbiekre nem reagálunk megfelelő módszerekkel — amelyekkel a csoportéletet befolyásolni lehet — akkor nem tudunk közösséget kialakítani, formálni. Szociálpszichológiából ismert, hogy az egy csoportba kerülő gyermekek halmazából csak a felnőtt által tudatosan irányított *közös tevékenységek sorozata után alakulhat ki közösség*.

2. Fejlődéslélektani szempontok is indokolják az informális kiscsoportok — elsődleges közösségek — létét.

Sikeres tevékenység csak *pozitív érzelmi alapon* indítható és végezhető. A baráti kiscsoportokban sok tartalék rejtőzik a pozitív érzelmi légkör kialakításához. Kiscsoportjaink baráti kapcsolatok és szimpátia alapján alakultak meg 3. osztályban, s volt olyan kiscsoportunk, ahol olyan erős volt az érzelmi kötődés egymáshoz, hogy négy évig változatlanul együtt maradtak. Természetes, hogy akikkel szívesen vagyunk együtt, azokkal mindenféle tevékenység könnyebben és eredményesebben megoldható, és a segítségadás is a maga természetességével jelentkezik.

3. Az ember társas lény, s az élet kezdetétől a végső pillanatig igénye is van társakra. Az iskoláskorban ez fokozottan igaz. *A társak biztonságérzetet adnak*, és ez igen fontos a gyermekek számára. Az intim kapcsolatoknak az iskoláskorban a pozitív irányú személyiségfejlődés szempontjából kiemelkedő jelentősége van.

A kiscsoport *viselkedésmintával is szolgál, normát ad*, melyet az odatartozó gyermek teljesíteni akar. Adott esetekben a normák teljesítése erőfeszítést, akaratért követel; máskor kompromisszumot, lemondást, az egyéni érdekek pillanatnyi háttérbe helyezését igényli. Érzékelhető, kézzelfogható valósággá válik a „MI ÉRDEKÜNK”, a közösségi érdek, és nem holmi elvont, idealizált fogalom. A gyerekek ezekben a pár fős kiscsoportokban élhetik meg a „MI” érzelmi állapotát pozitív vagy negatív élmények során.

4. A jó kisközösség az „*ÉNKÉP*” fejlődését is segíti. A gyerekek önmagukról alkotott véleménye folyamatosan változik és gazdagodik, de ehhez szükséges a társak állandó visszajelzése. Ebben a közeli viszonyulásban az egyén és a kisközösség is állandó kölcsönhatásban alakul. Fejlődéslélektani ismeretekre utalok, amikor megemlítem, hogy a pozitív énkép kialakulásához az elismerésen és dicséreten át vezet az út. A nevelőnek az előbbire különösen oda kell figyelnie, hiszen az örök dorgálás és büntetés a negatív énképet erősíti. A gyermekek kisiskolás korukban fokozottan hajlamosak arra, hogy a hibákat, negatívumokat előbb észrevegyék, mint a sok-sok dicsérendő, pozitívan értékelendő tény. Rá kell vezetni őket, hogy a másik társ jó tu-

ajdonságait észrevegyék, segítő szándékkal említsék meg a megváltoztatható negatívumokat, és igényeljék is a pozitív irányú változtatást egymástól.

5. A kisgyermek 9 éves korukig egocentrikusak, nem törődnek mások érdekeivel, szempontjaival. A kiscsoportok napi élete jó gyakorlási terepet nyújt a *decéntáló képesség fejlődéséhez*. A közös együttlét során: a tanulás idején, a játék perceiben, s bármely tevékenység során tekintettel kell lenniük egymásra, és célszerű esetenként, egymással egyeztetni elképzeléseiket.

Az előbbi viselkedésre többnyire önmaguk érznek rá, és oldják meg, biztosítják önmaguknak s a nagyobb közösségnek.

6. A kiscsoportokban, a baráti kapcsolatok, a szimpátia lehetővé teszi, hogy a társas érzelmeit (örömet, bánatát, dühét stb.) jobban átéljék a tanulók, s így *fokozatosan fejlődik empátias készségük* is. Képesekké válnak a kölcsönös alkalmazkodásra, és az érzelmeik mélyebb megélésére.

7. A közös tevékenységek, az azonos életrend folytán egyre jobban fejlődik, formálódik a *gyerekek együttműködési készsége*. Ez különösen fontos nevelési feladat, hiszen mint a patakmeder kavicsai, úgy csiszolódhatnak egymáshoz a kiscsoportok tagjai. Az együttműködési készség biztosíthatja az utat az öntevékenység kibontakoztatásához. A gyermekek sorozatosan tapasztalhatják, hogy adott feladatokat bármilyen területen csak akkor tudnak sikerrel megoldani, ha képesek a jó együttműködésre; ha együtt akarják a sikeres teljesítést.

8. Az előbbieknél már említett közös tevékenységek és azonos életrend folyamatosan alakítja és fejleszti a tanulók *tűrőképességét* is. Meg kell tanulniuk adott élethelyzetekben egymást megvárni, esetenként a másik rossz hangulatát elviselni, illetve egymásra tekintettel lenni, alkalmazkodni az együttlét időtartama alatt. Az *adaptációs készség* is csak társas kapcsolatokban alakítható.

9. A kiscsoportos együttlét, tevékenység alkalmas arra is, hogy a gyerekek egymást figyelve és segítve *észrevegyék társaik relatív fejlődését*. Döntő fontosságú e nevelési feladatban, hogy a pedagógus irányításával az egyén fejlődését érzékeljék társai, és ne az abszolút mércéhez viszonyítsanak.

Erre valóni kell a tanulókat. Idővel a gyerekek észreveszik és érzékelik is, hogy a relatív fejlődés értékelése viheti előbbre a kiscsoport formálódását, és a nagyobb közösséget is.

10. A kisközösségek életében adódik az első „gyakorlópálya” a *vezetői funkciók elsajátításához*. E nevelési mikroközösségben kezdhetik meg a gyerekek a tervezés, döntés, szervezés, végrehajtás, ellenőrzés és értékelés funkcióinak a tanulását. Ahhoz, hogy az előbbi funkciók valóban megtanulhatók legyenek, a pedagógusnak sokféle tevékenységet, programot, lehetőséget, megfelelő önállóságot, határozott kötelességeket és jogokat kell a „kínálótálcára” helyezni. A vezetői funkciókat és vezetési stílusokat csak tevékenységen keresztül lehet kellő mértékben elsajátítani.

11. A *párhuzamos pedagógiai ráhatást* már csak megemlítem, mint közösségformáló tényezőt. Ebben a folyamatban nemcsak a nevelő igyekszik hatni az egyénre, hanem az együttműködő társak is. Ha jó irányban halad a közösség, akkor a kettős hatás felerősíti egymást, ha nem, akkor csak csoportok léteznek, de nincs közösség!

Alapvető feladatnak tartottam, hogy a kiscsoportoknak *természetes mobilitást* biztosítsak az életképes közösség formálódása érdekében. Ezek a pár fős kisközösségek szétválhassanak, újjászerveződhetnek bizonyos időközönként vagy adott szituációkban. Az életre kell felkészítenünk a gyermekeket, márpedig életük során párhuzamosan és egymást követően is több közösségnek is tagjai lesznek. Remélem, tanítványaim hosszú távon is hasznát veszik mikroközösségbeni életüknek, és felnőtté válásukban is segítségükre lesznek a napköziben, a kisközösségekben elsajátított viselkedési, együttélési formák, ismeretek és normatívák.